

Бова Андрій Андрійович,
кандидат соціологічних наук, старший науковий співробітник,
начальник відділу ДНДІ МВС України,
старший науковий співробітник Інституту соціології
НАН України, м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0003-1588-0250

СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ДО ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ОЦІНКА БЕЗПЕКОВИХ РИЗИКІВ

У статті досліджено ставлення місцевого населення до внутрішньо переміщених осіб в Україні під час повномасштабного російського вторгнення та оцінено пов'язані з цим безпекові ризики. На основі аналізу результатів соціологічних опитувань, проведених в Україні протягом 2022–2024 років, виявлено переважно позитивне ставлення до внутрішньо переміщених осіб серед місцевого населення. У роботі ідентифіковано потенційні, безпекові ризики, включаючи ризики соціального напруження, радикалізації та зовнішніх маніпуляцій, проте їх імовірність оцінюється як низька через загальну консолідацію українського суспільства в умовах війни. Наголошено на необхідності соціологічного моніторингу ситуації для запобігання безпековим загрозам та формування ефективної соціальної політики.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, безпекові ризики, соціологічні опитування, ставлення місцевого населення, російсько-українська війна.

Російська збройна агресія проти України, що розпочалася в лютому 2014 року із захоплення Кримського півострова й частини території Донецької та Луганської областей і підсилена повномасштабним вторгненням 24 лютого 2022 року, спричинила великі вимушені переміщення населення як у межах держави, так і за її кордони. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб (ВПО) до приймаючих громад є важливим завданням соціальної політики, спрямованої на забезпечення переселенців та підтримання соціальної єдності, згуртованості та стабільності в суспільстві. Серед важливих показників взаємин між місцевим населенням та ВПО є ставлення людей одне до одного, що має своєрідні «полюси» – протилежні погляди чи крайні позиції, які можуть варіюватися від позитивного (толерантного, емпатичного) до ворожого, негативного (нетолерантного, відчуженого) ставлення. Позитивне ставлення місцевого населення до ВПО сприяє утворенню глибоких соціокультурних та економічних зв'язків, тоді як негативне ставлення призводить до міжособистісних та міжгрупових конфліктів, зростання соціального напруження, що може погіршити безпекову ситуацію.

Дослідження ставлення різних категорій населення до внутрішніх переселенців дає змогу виявити випадки упередженості або соціального виключення, а, отже, потенційні

соціальні конфлікти. Для отримання повнішої картини необхідно використовувати різноманітні дослідницькі інструменти (запитання, шкали тощо). При цьому слід враховувати дані соціологічних опитувань, що проводяться різними організаціями, серед місцевого населення та ВПО. Необхідно зазначити, що окремі опитування можуть надавати лише фрагментарну інформацію, недостатню для формування цілісного уявлення про досліджуваний феномен. Тому для отримання повнішого та об'єктивного розуміння досліджуваного феномену доцільно залучати максимально широкий спектр соціологічних опитувань, зокрема тих, що дають змогу комплексно схарактеризувати ставлення до ВПО в різних соціально-демографічних групах населення. Такий підхід забезпечить глибше розуміння динаміки соціальних взаємодій і допоможе в розробленні політики соціальної інтеграції.

Проблематика міжгрупових відносин та стереотипів інтенсивно вивчалася зарубіжними психологами. Еморі Богардус (Emory Bogardus) розробив шкалу соціальної дистанції. Гордон Олпорт (Gordon Allport) досліджував природу та механізми формування упереджень. Анрі Тажфель (Henri Tajfel) був автором теорії соціальної ідентичності. Майлз Х'юстон (Miles Hewstone), Говард Джайлз (Howard Giles) та Рассел Спірс (Russell Spears) зробили значний внесок у вивчення міжгрупової комунікації та конфліктів. Сьюзан Фіске (Susan Fiske), Емі Кадді (Amy Cuddy), Пітер Глік (Peter Glick) та Цзюнь Сюй (Jun Xu) розробили модель змісту стереотипів (Stereotype Content Model), що пояснює механізми формування суджень та вражень про індивідів та соціальні групи. Модель, що ґрунтується на двох фундаментальних вимірах: теплоті та компетентності, стала важливим інструментом для емпіричного вимірювання ставлення до різних етнічних, расових та національних груп.

В українському науковому дискурсі питання психологічного благополуччя, суспільних настроїв і конфліктів стали предметом ґрунтовного аналізу вітчизняних соціологів. Серед них варто відзначити Євгена Головаху, Наталію Паніну, Володимира Паніотто, Юрія Савельєва, що вивчали толерантність до різних соціальних груп; Ірину Бекашкіну, Олександра Вишняка, Олександра Резніка та Павла Федорченко-Кутуєва, які працювали у сфері політичної соціології.

Феномен ставлення населення до вимушених внутрішніх мігрантів як нової соціальної категорії розглядали Ольга Балакірева, Ігор Бураковський, Оксана Стаднік та ін. Сергій Дерев'янка розширив дослідницьке поле, розглядаючи проблематику ВПО в контексті безпекових викликів. Сергій Єрохін та Юлія Неговська зосередили свою увагу на вивченні впливу міграційних процесів на економічну безпеку держави.

Для дослідження ставлення, упередження та стереотипів щодо мігрантів та біженців науковці застосовують різноманітні методики, включаючи як специфічні запитання, так і стандартизовані інструменти. Серед останніх слід виокремити шкалу соціальної дистанції Богардуса (the Bogardus social distance scale), шкалу сприйняття загрози від зовнішньої групи (Outgroup Threat Perception Scale), шкали реалістичних та символічних загроз (Realistic and Symbolic Threat Scales), шкалу сприйняття реалістичної фізичної загрози (Perceived Realistic Physical Threat Scale), шкалу теплоти та компетентності (Warmth and Competence Scales), шкалу упереджень проти шукачів притулку (Prejudice

Against Asylum Seekers Scale), індекс мотивації контролю упереджень (Motivation to Control Prejudice Index).

Шкала соціальної дистанції розроблена в 1924 році американським психологом Еморі Богардусом для вимірювання ступеня готовності людей до соціальних контактів з представниками різних соціальних груп (расових, релігійних, професійних) [1]. Кожна соціальна група, представлена в методиці, оцінювалася за допомогою шкали що, відображала типи соціальних відносин від максимальної соціальної близькості до максимальної віддаленості. Перелік тверджень та відповідні їм бальні оцінки були визначені шляхом опитування експертів. Так, шкалу соціальної дистанції можна віднести до типу шкали приблизно рівних інтервалів. Шкала Богардуса зазнала численних модифікацій для кількісної оцінки соціальної близькості до різних соціальних груп або їх представників, які мали певні характеристики, що забезпечило широкі можливості для вивчення упередженості в різноманітних контекстах.

В Україні Наталія Паніна здійснила адаптацію шкали Богардуса [2]. Київський міжнародний інститут соціології включив у соціологічні опитування запитання щодо соціальної дистанції між місцевими мешканцями та ВПО, що дало змогу виявити динаміку ставлення до вимушених переселенців та інших соціальних груп протягом останніх років. Згідно з методикою респонденти оцінювали представників певної групи за сімома позиціями соціальної дистанції. Типи соціальних відносин були такими: «члени моєї родини» (вибір альтернативи оцінювався 1 балом), «близькі друзів» (2 бали), «сусіди» (3 бали), «колеги по роботі» (4 бали), «мешканці України» (5 балів), «відвідувачі України» (6 балів), «взагалі не допускав би в Україну» (вибір альтернативи оцінювався 7 балами). Відповідаючи на запитання, респондент міг обрати одразу кілька альтернатив, проте відповідний бал присвоювався альтернативі, що фіксувала мінімальну соціальну дистанцію. Отже, оцінка за шкалою варіювалася від 1 балу (що вказує на відсутність соціальної дистанції) до 7 балів (що відбиває повну ізоляцію та виключення певної групи). Вибір респондентом максимального значення на цій шкалі інтерпретується як прояв ксенофобії стосовно певної соціальної групи.

Метою статті є дослідження сприйняття та ставлення місцевого населення до внутрішніх переселенців в Україні в контексті оцінки безпекових ризиків. У викладеній науковій роботі розглядаються два аспекти проблеми: безпосередньо сприйняття та ставлення місцевих жителів до ВПО та сприйняття цього ставлення самими внутрішніми переселенцями.

Емпіричною основою дослідження слугували результати соціологічних опитувань, проведених як на загальноукраїнському, так і регіональному рівнях.

Ставлення місцевого населення до внутрішніх переселенців. За даними всеукраїнського соціологічного опитування, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології упродовж 22 лютого – 06 березня 2023 року (вибіркова сукупність: 985 респондентів), з'ясувалося, що до ВПО було найкраще ставлення з-поміж інших соціальних груп, які вивчалися. Індекс соціальної дистанції дорівнював 3,37. Дослідники констатували, що ситуація з ВПО цілком задовільна [3].

Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва у співпраці з Центром політичної соціології з 10 по 21 липня 2023 року проводилося соціологічне опитування в Одеській області (вибіркова сукупність: 708 респондентів). Опитувальник містив запитання, що фіксували соціальну дистанцію, на яку респонденти готові допустити внутрішніх переселенців, які переїхали в Одеську область через війну [4]. Згідно з виконаними розрахунками середнє значення індексу соціальної дистанції до ВПО становило 3,52 ($n = 584$). Результати опитувань демонструють відсутність упереджень стосовно ВПО. Респонденти, які представляють населення Одеського регіону, виявили готовність прийняти ВПО переважно як колег по роботі (що відповідає 3 балам за шкалою соціальної дистанції) та сусідів (4 бали відповідно), що свідчить про високий рівень толерантності місцевого населення до внутрішніх мігрантів.

За результатами соціологічного опитування, проведеного в грудні 2022 року Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва у співпраці з Центром політичної соціології у трьох містах України (Києві, Львові та Дніпрі) (вибіркова сукупність: 301 респондент; відсотки розраховані від кількості респондентів, що відповіли на певне запитання), значна частка опитаних (89%) погодилася (46,5% – цілком згодні та 42,5% – імовірно згодні) із твердженням, що у їхніх громадах є певні особливі правила та норми, яких мають дотримуватися приїжджі особи, що може свідчити про наявність усталених неформальних очікувань і практик, які регулюють інтеграцію ВПО до місцевих спільнот [5]. 34,3% респондентів повністю, а ще 30,3% частково погоджуються з тим, що місцеве населення більше зацікавлене в добробуті своїх громад порівняно з приїжджими. Це може відображати певну недовіру до їх причетності та внеску в розвиток місцевих громад. 21,7% респондентів з-поміж місцевих жителів обізнані про випадки негативного ставлення місцевого населення до ВПО у своїй громаді. Як свідчать результати цього соціологічного опитування, у приймаючих громадах існувало відносно позитивне ставлення до ВПО: 40,4% респондентів вважали, що приїзд ВПО до їхніх громад імовірно сприяє її розвитку, що може свідчити про відкритість, толерантність та розуміння потенційних переваг інтеграції переселенців. Однак, невелика частка (8,4%) респондентів вважала, що приїзд ВПО стримує розвиток громад. Половина опитаних (51,2%) не бачає жодного впливу присутності ВПО на розвиток громад, що може відбивати нейтральне чи байдуже ставлення до внутрішніх переселенців.

У соціологічному опитуванні з'ясувалося питання щодо надання місцевими роботодавцями переваг представникам певних соціальних груп. Найбільша частка респондентів (56,1%) обрала відповідь, що місцеві роботодавці переважно не зважають на походження претендентів на посаду під час працевлаштування. Водночас 24,3% опитаних вважали, що місцеві роботодавці охочіше наймають місцевих жителів. Дещо менша частка респондентів (19,6%) дотримувалася думки, що місцеві роботодавці віддають перевагу прийняттю на роботу приїжджих осіб [5].

Відповідно до результатів всеукраїнського національного репрезентативного опитування Омнібус, проведеного компанією Info Sapiens у співпраці з Extreme Scan у період з 12 по 17 травня 2022 року, 61% респондентів в Україні висловили позитивне та

співчутливе ставлення до переселенців у своїх населених пунктах. Ще 25% опитаних зазначили, що ставляться до переселенців так само, як і до місцевих жителів, тоді як 5% респондентів виявили негативне ставлення. Решта учасників опитування або не мали досвіду взаємодії з переселенцями, або не змогли дати чітку відповідь. Позитивне ставлення до переселенців переважало в усіх регіонах України. При цьому серед респондентів, які самі були змушені переїхати до іншого населеного пункту, частка тих, хто виявляє співчутливе ставлення до переселенців, є вищою порівняно з тими, хто не зазнав переїзду (66% проти 60%). Водночас частка респондентів з негативним ставленням залишається незмінною і становить 6% [6].

Узагальнюючи результати цього опитування, слід зазначити, що основною причиною негативного ставлення українців до переселенців є сприйняття, що вони ведуть розважальний спосіб життя на новому місці проживання, про що висловилися 58% респондентів з негативним ставленням. Крім того, майже половина з них вказали на такі причини свого негативного ставлення, як небажання переселенців працювати (48%), невдячність за надану допомогу (48%), не володіння українською мовою (48%), а також необхідність надавати допомогу переселенцям, які, на їхню думку, мають високий рівень матеріального достатку (47%) [6].

Результати вивчення Соціологічною групою «Рейтинг» протягом 20–30 жовтня 2023 року громадської думки постійних мешканців Івано-Франківської міської громади та переселенців (вибіркова сукупність: 800 респондентів – жителі Івано-Франківської міської громади, 400 респондентів – переселенці) висвітлили, що серед місцевих опитаних більше ніж половина позитивно ставиться до переселенців, третина має нейтральне ставлення, 10% – негативне. Також за рік спостерігається зменшення позитивного ставлення до переселенців (з 68% до 53%) та зростання нейтрального (з 27% до 34%). Тепліше ставлення до ВПО демонстрували чоловіки та більш забезпечені особи [7].

Внутрішні переселенці про ставлення до них місцевого населення. Серед категорії ВПО було здійснено ряд спеціалізованих соціологічних досліджень, у яких аналізувалося ставлення до них корінних жителів. Так, у грудні 2022 року Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва у співпраці з Центром політичної соціології проведено вивчення громадської думки у трьох найбільших містах України – по 200 респондентів у Києві, Львові та Дніпрі (вибіркова сукупність: 600 ВПО). Респондентам ставилося запитання: «Після приїзду в приймаючу громаду, чи стикалися Ви з негативним ставленням місцевого населення стосовно Вас через Ваш статус переселенця (переселенки)/ВПО?». 13,7% відповіли на це запитання ствердно, 81,2% обрало альтернативу «ні», а 5,2% – «важко відповісти» [5].

На запитання: «Після приїзду в приймаючу громаду, чи стикалися Ви з упередженим ставленням з боку представників державних установ чи органів місцевої влади стосовно Вас як переселенця (переселенки)/ВПО?». 6,3% респондентів вказали на таке упереджене ставлення, 86,5% не вбачали таких випадків, а 7,2% не надали певної відповіді.

За даними цього опитування 9,7% зазначили, що в них виникали проблеми в комунікації з місцевим населенням через те, що вони звикли говорити іншою мовою. У 87,0% респондентів таких проблем не виникало, а 3,3% ухилилися від відповіді.

9,7% опитаних вказали, що їм було відмовлено у працевлаштуванні у зв'язку з тим, що вони належали до категорії ВПО. Натомість у переважній більшості (80,1%) такої проблеми не виникало. Проте 10,2% опитаних ухилилися від відповіді на це запитання (найбільший вибір альтернативи «важко відповісти» серед подібних запитань) [5].

Протягом 27 березня – 05 квітня 2022 року в п'яти західних областях України (Чернівецька, Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська та Закарпатська) Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва у співпраці з Центром політичної соціології проведено соціологічне опитування. Загалом методом особистого інтерв'ю опитано 1 тис. ВПО (по 200 в кожній області) [8]. За результатами дослідження громадської думки 2,1% респондентів часто стикалися з негативним ставленням з боку місцевого населення, тоді як 13,0% вказали на поодинокі випадки такого ставлення. Водночас 83,1% опитаних заперечили наявність негативного ставлення до них, а 1,8% обрали альтернативу «важко відповісти» або відмовилися надавати відповідь.

За результатами соціологічного опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва у співпраці з Центром політичної соціології ВПО в шести великих містах України (Київ, Дніпро, Одеса, Львів, Ужгород та Тернопіль) з 19 лютого по 01 березня 2023 року, з-поміж 1202 ВПО (по 200 в кожному місті) з'ясувалося, що після переїзду 6,4% опитаних часто стикалося з негативним ставленням місцевого населення до них, а 25,8% респондентів вказало, що це були поодинокі випадки. 65,0% опитаних зазначили, що не стикалися з такими випадками, а 2,7% обрали альтернативу «важко відповісти» або відмовилися відповідати на поставлене запитання [9]. Найбільше респондентів у вибірковій сукупності, що вказали на часте негативне ставлення до себе, виявилось серед вікової групи 60-річних і старше (8,7%). Це дослідження також засвідчило, що 10,1% опитаних з першої хвили, які покинули свій населений пункт у зв'язку з війною (лютий 2022 року), відмічали часте негативне ставлення до них місцевого населення. Більша тривалість перебування ВПО в приймаючих громадах може бути пов'язана, зокрема з поступовим зростанням непорозумінь та потенційних міжособистісних конфліктів з постійними мешканцями населеного пункту. Серед осіб, які схарактеризували своє поточне Це може бути пов'язане з більшою тривалістю перебування ВПО в приймаючих громадах. Серед осіб, які схарактеризували своє поточне матеріальне становище як «ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти», 12,0% зазначило про те, що вони часто стикалися з негативним ставленням місцевого населення до них [9].

Результати вивчення громадської думки, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» у період з 13 по 23 травня 2022 року серед постійних мешканців та ВПО у великих містах Львівської області (вибіркова сукупність: 1200 респондентів – мешканці міст області, 800 респондентів – переселенці, розміщені у великих містах області), виявили розбіжності у сприйнятті відносин між цими групами населення. Переселенці загалом краще оцінювали ставлення до себе місцевих жителів, аніж жителі

міст Львівщини оцінювали своє ставлення до ВПО. Так, 49% опитаних переселенців говорили, що ставлення місцевих до них дуже позитивне, 32% – імовірно позитивне. Своєю чергою 18% місцевих жителів зазначили, що цілком позитивно ставляться до біженців, 35% – імовірно позитивно, 34% – нейтрально, 11% – негативно [10].

Серед місцевих жителів про певне напруження у відносинах між ними і переселенцями говорили 52% опитаних (серед ВПО – 36%), про його відсутність – 42% опитаних (серед ВПО – 61%). 39% опитаних мешканців міст Львівщини зазначили, що їм невідомі факти порушення соціальних норм та непристойної поведінки з боку біженців з інших регіонів України, 32% знали про такі випадки виключно із засобів масової інформації, а 27% стикалися з подібними випадками особисто [10].

За даними всеукраїнського опитування 800 ВПО, проведеного в жовтні 2023 року ГО «Аналітичний центр «Соціоконсалтинг», виявлено переважно позитивне ставлення до них у приймаючих громадах. Більшість респондентів-ВПО вказували на позитивне або нейтральне ставлення місцевих жителів, заперечуючи наявність упереджень чи відчуття відчуженості в новому середовищі. Для комплексної оцінки ситуації було розроблено інтегральний показник, який враховує частку респондентів, що зазначили хоча б один прояв негативного ставлення через їхній статус ВПО. Цей показник обчислювався на основі згоди з негативними твердженнями або незгоди з позитивними. Результати дослідження демонстрували, що в середньому 22% опитаних ВПО стикалися з певними проявами негативного ставлення. Однак спостерігається значима регіональна варіація: на заході України цей показник сягає 34%, що істотно перевищує значення в інших регіонах (16–20%) [11, с. 39].

За даними дослідження, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» протягом 16–27 лютого 2023 р. (вибіркова сукупність: 800 респондентів – жителі міста Києва, 800 респондентів – переселенці), 65% опитаних киян вказали про відсутність напруження у відносинах між переселенцями й киянами, близько 20% зазначили, що воно існує. Серед переселенців про відсутність напруження у відносинах із місцевими зазначили майже 80%, близько 20% – про його наявність [12].

За даними соціологічного дослідження, проведеного Харківським інститутом соціальних досліджень у лютому – березні 2024 року (n=2116), переважна більшість ВПО (78%) не зазнавали дискримінації з боку представників місцевих громад. Серед 22% ВПО, які повідомили про випадки дискримінації, найчастіше це відбувалося при отриманні соціальної допомоги та послуг (9%), оренді або купівлі житла (6%), у побутових стосунках з родичами та сусідами (5%), а також при пошуку роботи та отриманні медичних послуг (по 5% відповідно) [13].

Якісні дослідження, такі як глибинні інтерв'ю та фокус-групи, дають змогу виявити нюанси сприйняття та досвіду переселенців, забезпечуючи комплексне розуміння проблеми. Результати фокусованих групових інтерв'ю, проведених у 2023 році в макрорегіонах України громадським холдингом «Група впливу», засвідчили, що ВПО стикаються з певними проблемами інтеграції, зокрема із окремими випадками негативного ставлення місцевого населення та дискримінації, небажанням місцевої влади прийняти нових мешканців [14, с. 8, 43].

Висновки. Аналіз результатів соціологічних опитувань, проведених у країні та її регіонах або окремих містах протягом 2022–2024 років за різною методикою, дає змогу дійти таких висновків. Загалом в українському суспільстві спостерігається позитивне ставлення до внутрішніх переселенців та переважно відсутність дискримінації. За шкалою соціальної дистанції Богардуса місцеве населення демонструє високий рівень готовності до соціальної взаємодії з ВПО, що свідчить про незначну соціальну дистанцію між цими групами. Частка осіб серед місцевого населення приймаючих громад, яка негативно ставилася до внутрішніх переселенців, суттєво варіювалася за різними оцінками, демонструючи значні розбіжності залежно від регіону та методології дослідження. Результати досліджень свідчать про те, що переважна більшість місцевих жителів виявляли позитивне або доброзичливе ставлення до внутрішніх переселенців. Негативне ставлення до ВПО проявляється у різних формах та часто ґрунтується на певних стереотипах.

З огляду на проведений аналіз, можна виокремити такі безпекові ризики та оцінити ймовірність їх виникнення.

1. Ризик соціальної напруженості та конфліктів між місцевим населенням і ВПО на ґрунті упереджень та негативного ставлення. Однак ймовірність цього ризику наразі оцінюється як низька, оскільки згідно з результатами багатьох соціологічних опитувань спостерігається позитивне та толерантне ставлення до переселенців, а частка осіб з негативним ставленням до ВПО серед місцевих мешканців є відносно невеликою. По-перше, місцеве населення загалом розуміє труднощі, з якими стикаються внутрішні переселенці, і готове надати їм допомогу. Наслідки війни сприяли консолідації українського суспільства. По-друге, і місцеве населення, і переселенці мають схожі цінності та цілі, що сприяє формуванню спільного бачення майбутнього та взаєморозуміння. По-третє, переселенці зазвичай проживають не відокремлено, а разом з місцевими жителями, включені в економічне та культурне життя громад. Внутрішні мігранти активно беруть участь у місцевих заходах, працюють та навчаються разом з місцевими жителями, що сприяє інтеграції та зміцненню соціальних зв'язків.

2. Ризик посилення радикальних настроїв та залучення ВПО до протиправної діяльності через їх можливе соціальне відторгнення та відчуження. Ймовірність вказаного ризику на поточний момент також убачається низькою через переважно сприятливий фон для інтеграції ВПО в місцеві громади та державну й волонтерську підтримку внутрішніх переселенців.

3. Ризик використання деструктивними силами окремих випадків негативного ставлення до внутрішніх переселенців для здійснення провокацій, дестабілізації ситуації та підризу єдності українського суспільства. Ймовірність цього ризику є низькою на тлі загальної консолідації українців в умовах війни. Відповідне питання потребує подальшого аналізу медіапростору та соціальних мереж для виявлення сил, які можуть експлуатувати проблеми ВПО задля просування власних інтересів.

Загалом, попри наявність певних ризиків, пов'язаних зі ставленням до ВПО, їх ймовірність на поточний момент є низькою завдяки переважно толерантному та позитивному сприйняттю переселенців більшістю місцевого населення. Для підтримки

позитивної динаміки інтеграції ВПО в нове соціальне середовище доцільно здійснювати систематичний моніторинг соціальних процесів, що дасть змогу своєчасно виявляти потенційні безпекові загрози та вживати необхідних заходів для зміцнення соціальної єдності в приймаючих громадах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bogardus E.A. Social Distance Scale. Brock University – Welcome to Brock. URL: https://brocku.ca/MeadProject/Bogardus/Bogardus_1933.html (дата звернення: 09.03.2024).
2. Паніна Н.В. Фактори національної ідентичності, толерантності, ксенофобії й антисемізму в сучасній Україні. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2005. № 4. С. 26–46.
3. Паніотто В. Ставлення до біженців, внутрішньо переміщених осіб, до російськомовних громадян та до деяких інших категорій населення України: прес-реліз / Київ. міжнар. ін-т соціології, 2023. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=1218&page=1> (дата звернення: 09.03.2024).
4. Ilko Kucheriv “Democratic Initiatives” Foundation (Kyiv), Center for Political Sociology (Kyiv) (2024): Democracy, Trust in Government Institutions, War, Media Consumption: Regional Poll in Odesa Region (Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation) – Random-sample questionnaire-based face-to-face poll representative of the residents of Odesa region of Ukraine (July, 2023). Vol. 1.1. DOI: <https://doi.org/https://doi.org/10.48320/8C549077-19CC-4265-AC3E-444F09891D91>.
5. Center for Political Sociology, Ilko Kucheriv “Democratic Initiatives” Foundation (2023): Survey of internally displaced persons in Kyiv, Lviv and Dnipro (December, 2022). Vol. 1.1. DOI: <https://doi.org/10.48320/D265885D-CE7B-4683-9CAE-7A11F93AE283>.
6. 61% українців ставляться до вимушених переселенців позитивно та співчутливо, але 5% – негативно. *Info Sapiens*. URL: <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=232> (дата звернення: 20.03.2024).
7. Суспільні настрої в Івано-Франківську: містяни та переселенці (20–30 жовт. 2023 р.) / Соціологічна група «Рейтинг», 2023. URL: https://ratinggroup.ua/research/regions/suspilninastroj_v_vano-frank_mistyani_ta_pereselenci_20-30_zhovtnya_2023_roku.html (дата звернення: 12.03.2024).
8. Ilko Kucheriv “Democratic Initiatives” Foundation, Center for Political Sociology (2023): Survey of internally displaced persons in Western Ukraine (March/April, 2022). Vol. 1.1. DOI: <https://doi.org/10.48320/364D1FD4-5D57-4D94-9F02-A3E722DDD5F9>.
9. Survey of internally displaced persons (IDPs) in six Ukrainian cities (February, 2023). Vol. 1.1. Ilko Kucheriv “Democratic Initiatives” Foundation, Center for Political Sociology. Kyiv, 2023. DOI: <https://doi.org/10.48320/E913BC53-3B9B-49DB-B6FA-6C9E1EA28749>.
10. Львівщина в умовах війни: погляди мешканців міст та переселенців (13–23 трав. 2022 р.) / Соціологічна група «Рейтинг», 2022. URL: https://ratinggroup.ua/research/regions/lvovschina_v_usloviyah_voyny_vzglyady_zhiteley_gorodov_i_pereselencev_13-23_maya_2022.html (дата звернення: 12.03.2024).
11. Демченко І., Булига Н., Царевська Ю. Моніторинг соціальної інтеграції ВПО: результати базового дослідження, інструмент і рекомендації щодо його застосування. Київ, 2024. 60 с.
12. Порівняльне дослідження: настрої киян та переселенців (16–27 лют. 2023 р.). URL: https://ratinggroup.ua/research/regions/por_vnyalne_dosl_dzhennya_nastro_kiyan_ta_pereselenc_v_16-27_lyutogo_2023.html (дата звернення: 12.03.2024).
13. Кобзін Д., Черноусов А., Щербань С. Права людини в процесі подолання наслідків війни: результати опитування 2024. Київ, 2024. 34 с. URL: <https://khisr.kharkov.ua/wp-content/uploads/2024/06/Survey-Results-UA-Web-1.pdf> (дата звернення: 12.03.2024).

14. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громадах: аналітичний звіт за результатами фокусованого групового дослідження / Громадський холдинг «Група впливу», 2023. 47 с. URL: <https://shorturl.at/7> (дата звернення: 12.03.2024).

REFERENCES

1. *Bogardus, E.* (1933). A Social Distance Scale. Brock University. https://brocku.ca/MeadProject/Bogardus/Bogardus_1933.html (Date of Application: 09.03.2024) [in English].
2. *Panina, N. V.* (2005). Faktory natsionalnoi identychnosti, tolerantnosti, ksenofobii y antysemizmu v suchasniy Ukraini. "Factors of national identity, tolerance, xenophobia and antisemitism in modern Ukraine". *Sociology: Theory, Methods, Marketing* 4, 26-46 [in Ukrainian].
3. *Paniotto, V.* (2023). Stavlennia do bizhentsiv, vnutrishno-peremishchenykh osib, do rosiiskomovnykh hromadian ta do deyakykh inshykh katehoriy naseleennia Ukrainy. "Attitudes towards refugees, internally displaced persons, Russian-speaking citizens and some other categories of the population of Ukraine: press release". Kyiv International Institute of Sociology. <https://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=1218&page=1> (Date of Application: 09.03.2024) [in Ukrainian].
4. Center for Political Sociology, Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation (2023). Democracy, trust in government institutions, war, media consumption: regional poll in Odesa region (2022), v. 1.1. DOI: <https://doi.org/https://doi.org/10.48320/8C549077-19CC-4265-AC3E-444F09891D91> [in English].
5. Center for Political Sociology, Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation (2023). Survey of internally displaced persons in Kyiv, Lviv and Dnipro. (December 2022), v. 1.1. DOI: <https://doi.org/10.48320/D265885D-CE7B-4683-9CAE-7A11F93AE283> [in English].
6. 61% ukraintsiv stavliatsia do vymushenykh pereselentsiv pozytyvno ta spivchutlyvo, ale 5% – nehatyvno. "61% of Ukrainians have a positive and sympathetic attitude towards forced migrants, but 5% have a negative attitude". Info Sapiens. URL: <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=232> (Date of Application: 20.03.2024) [in Ukrainian].
7. Suspilni nastroi v Ivano-Frankivsku: mistiany ta pereselentsi (20-30 zhovtnia 2023 roku). "Public sentiment in Ivano-Frankivsk: townspeople and settlers" (October 20–30). Sociological group "Rating". 2023. URL: https://ratinggroup.ua/research/regions/suspilninastroy_v_vano-frank_mistyani_ta_pereselenci_20-30_zhovtnya_2023_roku.html (Date of Application: 12.03.2024) [in Ukrainian].
8. Center for Political Sociology, Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation (2023): Survey of internally displaced persons in Western Ukraine (March/April 2022), v. 1.1. DOI: <https://doi.org/10.48320/364D1FD4-5D57-4D94-9F02-A3E722DDD5F9> [in English].
9. Center for Political Sociology, Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation (2023): Survey of internally displaced persons (IDPs) in six Ukrainian cities (February 2023), v. 1.1. DOI: <https://doi.org/10.48320/E913BC53-3B9B-49DB-B6FA-6C9E1EA28749> [in English].
10. Lvivshchyna v umovakh viiny: pohliady meshkantsiv mist ta pereselentsiv. "Lviv region in the conditions of war: views of city residents and displaced persons (May 13–23, 2022)". Sociological group "Rating", 2022. URL: https://ratinggroup.ua/research/regions/lvovschyna_v_usloviyah_voyny_vzglyady_zhiteley_gorodov_i_pereselencev_13-23_maya_2022.html (Date of Application: 12.03.2024) [in Ukrainian].
11. *Demchenko, I., Bulyha, N. & Tsarevska, Y.* (2024). Monitorynh sotsialnoi intehtratsii VPO: rezultaty bazovoho doslidzhennia, instrument i rekomendatsii shchodo yoho zastosuvannia. "Monitoring social integration of IDPs: results of a basic study, tool and recommendations for its application". Kyiv. 60 p. [in Ukrainian].
12. Porivnialne doslidzhennia: nastroyi kyian ta pereselentsiv. "Comparative study: attitudes of Kyiv residents and immigrants" (February 16–27, 2023). URL: https://ratinggroup.ua/research/regions/por_vnyalne_dosl_dzhennya_nastro_kyian_ta_pereselenc_v_16-27_lyutogo_2023.html (Date of Application: 12.03.2024) [in Ukrainian].

13. Kobzin, D., Chernousov, A. & Shcherban, S. (2024). Prava liudyny v protsesi podolannia naslidkiv viiny: rezultaty opytuvannia. "Human rights in the process of overcoming the consequences of war: survey results 2024". Kharkiv Institute for Social Research. URL: <https://khisr.kharkov.ua/wp-content/uploads/2024/06/Survey-Results-UA-Web-1.pdf> (Date of Application: 12.03.2024) [in Ukrainian].

14. Intehratsiia vnutrishno peremishchenykh osib u pryimaiuchykh hromadakh. "Integration of internally displaced persons in host communities: analytical report based on the results of a focused group study". Public holding "Influence Group", 2023. 47 p. URL: <https://shorturl.at/7> (Date of Application: 12.03.2024) [in Ukrainian].

UDC 316.4:314.15

Bova Andrii,
Candidate of Sociology Sciences, Senior Researcher,
Head of the Department of the State Research Institute MIA Ukraine,
Senior Researcher of the
Institute of Sociology of the National Academy
of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0003-1588-0250

PUBLIC ATTITUDES TOWARDS INTERNALLY DISPLACED PERSONS: SECURITY RISK ASSESSMEN

The article examines the attitudes of local populations towards internally displaced persons (IDPs) in Ukraine and assesses the associated security risks. Two aspects of the issue are considered: the direct perception and attitudes of local residents towards IDPs, as well as the IDPs' perception of these attitudes. Based on the analysis of numerous sociological surveys conducted in Ukraine during 2022-2024, a predominantly positive attitude towards IDPs among the local population has been identified.

The research is based on a wide range of sociological methodologies, including the Bogardus social distance scale. This allows for a comprehensive picture of the relationships between local populations and IDPs in various regions of Ukraine.

Analysis indicates a gradual decline in positive attitudes towards displaced persons in some regions over time. This may be attributed to the duration of IDPs' stay in host communities and the emergence of certain socio-economic challenges.

The study reveals discrepancies in the perception of relationships between IDPs and local populations. It is noted that displaced persons generally assess the attitudes towards them more favorably than local residents evaluate their own attitudes towards IDPs.

The paper identifies potential security risks, including risks of social tension, radicalization, and external manipulation. However, their probability is assessed as low due to the overall consolidation of Ukrainian society under wartime conditions. Our findings suggest that the majority of IDPs do not face discrimination or negative attitudes in host communities.

Research results indicate a low likelihood of serious conflicts arising between IDPs and local populations. This is attributable to the alignment of values, objectives, and the active involvement of displaced individuals in the economic and cultural activities of communities.

© Bova Andrii, 2024

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2024.2\(64\).11](https://doi.org/10.36486/np.2024.2(64).11)

Issue 2(64) 2024

<https://naukaipravookhorona.com/>

The paper emphasizes the importance of integrating IDPs into host communities as a key objective of social policy. It stresses the need to ensure social cohesion, unity, and stability in society. The necessity of constant sociological monitoring of the situation is emphasized for timely identification of potential security risks and development of effective social policy. This will help prevent possible conflicts and promote further integration of IDPs into Ukrainian society.

Keywords: internally displaced persons, security risks, surveys, public attitudes, russian-ukrainian war.

Отримано 02.04.2024